

גליון

מעוללפת
ספירים

במשנתו של הבעש"ט הקדוש

פרשת
תולדות
גליון פ"ח

מאמר "חומר וצורה" [חלק ב']

להגביר את הצורה על החומר

בספה"ק באר מים חיים^א מובא מה שמבואר בתורת הקבלה כי מלבד האין-סוף ברוך הוא שהוא אחדות מוחלטת ומופשטת שלא שייך בה שום התחלקות, הרי שכל המציאות, הן הרוחנית והן הגשמית, מחולקת לשני חלקים כלליים שהם פנימיות וחיצוניות. המציאות הגשמית מחולקת ל"חומר" ו"צורה" וכפי שהארכנו בגיליון הקודם, והמציאות הרוחנית - שבה נמצאות המידות העליונות - מחולקת ל"עצמות" ו"כלים"^ב.

כמו כן, מובא בספרי החסידות^ג כי התורה שבכתב שהיא הנוסחה והצופן של הבריאה גם כן מורכבת מחומר וצורה, כשהאותיות עצמן מייצגים את החומר והנקודות נחשבים לצורתם של האותיות בכך שהם מקנים להם את הפירוש

המתאים. כך גם מבואר בספה"ק מאור עינים להרה"ק רבי נחום מטשארנאביל זי"ע כי כל גזירה, הוראה או פסיקה הבאה משמים, מוכרחת להתלבש בחומר ובצורה^ד. כללו של דבר, אי אפשר לחומר שיהיה בלא צורה בין בעולם הזה בין בעולמות העליונים^ה.

ומבאר הרה"ק בעל הערבי נחל זי"ע^ו, שמלבד ההבנה הפשוטה התופסת את החומר והצורה כתארים לגוף ולנשמה, הרי שבועמוק יתר משמעותם היא לא עליהם עצמם אלא על המניע הרוחני שלהם, שהוא חיות הגוף וחיות הנשמה, ונקראים בלשון האריז"ל: ה"נפש האלוקית"^ז וה"נפש הבהמית"^ח.

ומובא בספרים הקדושים^ט, כי כל תהליך השתלשלות העולמות והתהוותם מן ה"אין" אל ה"יש" היה למען

^א כדאינתא בספה"ק מרי הארץ להרה"ק רבי פנחס מקארץ זי"ע (פ"א מרחי) בה"ל: ארז"ל (פסוק ג יצא) אין אדם עובר בעבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות, שתיכף בהפרד הקדושה ויראת שמים מתאו חלה עליו רוח הטומאה, כידוע שאין שום דבר ריק בעולם, אם אינו מקרי טהור הרי טמא וקרא את המזויקין ונגעי בני אדם (עין חז"ל א"ר י"ב ולעיל במאמר שבת בשבתון פסח), שהרי אי אפשר לשום גוף וחומר בלתי הצורה המצייר אותו ומחייח, והחיות שבתוך העבירה לא נתנה כי אם לנסות בהם בני אדם הצדיקים בכל בריאת העולמות שנבראו בשביל הצדיקים, ומחו חיות העבירה וצורתה הרי היא אפשרית עשותה והאמת, וא"כ האדם בעשותו אותה הרי הוא העבירה בעצמה או בחשבו שם הרי הוא חיות העבירה והנגע בעצמה מנגיע בני אדם שתהפך מן הקדש לחול מטהור טמא.

^ב זה לשון קדשו (פר וישלח): והענין, נודע שיש באדם חומר וצורה, ואין הכוונה שהחומר הוא הגוף וצורה היא הנשמה, כי הגוף הוא רק בשר האדם דהיינו לבוש האדם ועצמות האדם הוא חיותו אשר בקרבן, ר"ש שיש באדם שני מיני חיות נקרא בלשון רז"ל יצר טוב ויצר רע ובלשון מחברים הקדמונים חומר וצורה, והיינו שיש בו שני מיני חיות א' הוא נפש הבהמית דהיינו שיש בתוכו חיות כמו לבהמה ואותו החיות מתאוה לאכילה ושתייה ותענוג ורעלם הזה כבהמה מהו יצר הרע. יתר האדם על הבהמה שניתן בו יצירת אה ואה שמטת חלק אלוה ממעל וזוהי נשמה ו' רואה ואינה נראית שטא"ל, וגם בתורה הקדושה יש בחינת חומר וצורה, כי האותיות הם בחינת חומר והנקודות הם בחינת צורה, כי כמו שבאדם הצורה מחיה את החומר כמו כן הנקודות מחיים את האותיות והם מחברים אותם וזולתם אין יודעים האך לקרוא האותיות.

^ג דכמבא בספה"ק מאור עינים (פר שמות) וז"ל: ונודע שבכל דבר שהוא נברא יש בחינת חומר וצורה כי אפילו המלאכים יש להם חומר דק וזך וכן בכל הנבראים וכן בכל דבר שנוצרים על האדם מלמעלה צריך הגזירה היא להתלבש בלבוש חומרי וגם יש בה נמימית שהיא הצורה כמו במשה שראו אצטגלניו פירעה שסופו ללקות במים והיה לדבר ההוא חומר מה שהושלך ליאור בגשמי כי אילולי שהשליכו אותו המצריים סופו להשקל לא המים וגם נמימית הדבר היא מי מריבה שנענש על ידו ונשל בהם והוא על ידי בחירתו שאם לא היה אומר שמעו נא מורמים ולהכות הסלע היה הדבר כצדק הבורא יתברך והוא בזמן שאחר זה שנקרא יהיה ומצריים על ידי שהיו עובדי אלילים לא יכלו להשיג כי אם החומר המגזירא מחמת שלא היה בחירתו של משה וגם היתה על ידי בחירתו שאם לא היה אומר שמעו נא מורמים ולהכות הסלע היה הדבר כצדק הבורא יתברך ויהיה כח כי אינו דבר שהוא בבחירה משאל כן להשיג דבר שהוא בבחירה והוא דבר שהוא צורה ה' אי אפשר להשיג כי אם אותו שהוא למעלה מהזמן שהוא גם כן בבחינת צורה העשה מחומר צורה והבן.

בריאתם של שני החלקים הללו, החומר והצורה, בתוך נפש האדם, כך שתהיה לו אפשרות לבחירה חופשית בין שני ממדים אלו, ומתוך החלטה שלו יגיב את הצורה על החומר.

ועד כדי כך הדברים מגיעים שאינא בספה"ק ערבי נחל שברגע שיימשך האדם באופן מוחלט לאחד מן הצדדים, או לצד הטוב כדוד המלך שאמר "ולבי חלל בקרבי"^ט וביטל החומר שלו לגמרי, או לצד הרע כ"אחר" שנענש בכך שהוטר ממנו זכות הבחירה - "שובו בנים שובבים חוץ מאחר"^י, שוב אין לאדם זה שום זכות קיום ומיד הוא בטל ונעקר מן העולם הזה, והיינו משום שאדם כזה - "אי אפשר שיחיה עוד, כיון שכבר נתבטל התכלית אשר בעבורו הוא בזה העולם".

זוהי מעלתו של האדם על פני כל היצורים האחרים, מהבהמות או החיות ועד המלאכים העליונים, בכך שהוא בעל בחירה חופשית בין הטוב לרע, בין החומר לצורה, מעלה הנשלמת בבחירתו של האדם בטוב כפי הטבע החקוק בו, תוך התגברות על הרע שאינו אלא כ"מסך המבדיל" שמינוי היוצר ריחוק בין האדם לנשמתו הפנימית.^{יא}

לאור זאת מבאר הרה"ק רבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע" את הנאמר בסיום מסכת כלים^{יב} המתארת את החומר הגשמי המהווה כ"כלי" קיבול למשכן הצורה הרוחנית: "אשריכם כלים שנכנסתם בטומאה ויצאתם בטהרה", כלומר, אשריך אדם שנולדת צורה בתוך חומר כדי להיות בעל בחירה, ובחרת בטוב בכך שהגברת את הצורה על החומר.

"פן תאכל ושבעת וגו' המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים". רצה לומר, שהיה תכלית בריאת האדם בחומר וצורה, שהיה החומר והגוף משועבד לצורה ונשמה, לעבודת ה', ובגלות מצרים הוא להיפך שהיה הנשמה משועבד לעבוד לצורך הגוף שנקרא מצרים, שיש לו מיצר וגבול, היפך הרוחני שהוא נצחי, עד שבאה הגאולה והוציא הנשמה מגלות ושעבוד הגוף, וזהו שאמר 'המוציאך מארץ מצרים מבית עבדים'^{יג}:

כאשר האדם אכן מגביר את הצורה שלו על החומר בבחינת "יעילא גבר"^{יד}, אזי הוא שייך ל"רוח בני האדם העולה היא למעלה"^{טו}, ואומרים לו "אתה קדמת לכל מעשי בראשית", לעומת זאת כאשר החומר גובר אצלו על הצורה בבחינת "תתאה גבר" - אזי אינו שייך אלא ל"רוח הבהמה היורדת

^ט ראה בספה"ק מגן אברהם (פר בראשית) שכתב בזה"ל: וגם ת' פרמז על סוד הבחירה כמו שכתוב (דברים טו, לו) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו' וכתבי (שם שם יט) ובחרת בחיים, כי ת' היא בסוד ת' תמות ת' תחיה (שבת נה), וכל על עלה מחשבתו יתברך שיכרא את האדם התחתון שהוא בעל חומר ונשם וגם אלא בעל בחירה, וכל ידי שיכוח בטוב וימאוס ברע ויגביר הצורה על החומר על ידי זה יתקן כל העולמות ויגרום תענוג ונחת ורח לפניו יתברך כביכול.

מתוך לשונו של הערבי נחל (פר חיי שרה): וית"ש עשה פלא שהמציא בעל בחירה והוא מצד שבראו בבי מיני חיות הנקרא יצר טוב ויצר הרע והוא עצמו החומר והצורה המכונה בשם איש ואשה כמבואר בעין יעקב באגדה דמעשה בחסדי א' שהקניטתו אשתו וע"ש. ולכן אין קיום האדם בעולם הזה אלא כל זמן אשר בחירתו בו, אבל בהתבטל הבחירה מה מצד שנמשך אל צד הטוב עד קצה האחרון עד שפנתה הרע מכל וכל ואין לו שום נטיה אלו ובענין ולבי חלל בקרבי, הנה אז א' את שנייה עוד, שכן נבטל התכלית אשר בעבורו הוא בזה העולם. וכן בהיפך, אם נטה לרע עד שנתסלק הטוב באופן שאפשר לו עוד לעשות תשובה כי נתבטל בחירתו, וכמו שיבאר המפרשים גדולה תשובה שמואכת ימיו של אדם. דהיינו עת"י שית"ש מצפה לרעש שמא ישוב ע"י"ז חי הוא בעולם, אך בהרשיעו כל כך עד שאי אפשר לו לשוב לא יחיה עוד. וזה היה עונשו של אחר שאף על פי ששמע שובו בנים שובבים חוץ מאחר אף על פי כן היה לו לשוב כמ"ש בשלי"ה באור, והטעם, כי היה לו להבין שאם היה כך שנגעלו דרכי הטוב ממנו עד שאי אפשר לו לשוב בתשובה שאפילו ידחוק את עצמו ויכנס יצא שוב לא היה אפשר לו לחיות עוד וק"ל. באופן פ' אין קיום האדם בעולם אלא כל עוד בחירתו בו.

י"א תתלים קט כב.

י"ב חגיגה טו ע"א.

י"ג מובא בספה"ק דברי חיים (פר צו) בהאי לישנא. ואמרת'י דטעם התפרדות המורכב, דכל יסוד נמשך לשרשו ורוק כל זמן שחכ המחובר איתו ממעיד, וכאן באספ כח המחובר ויתרדו הגוף ולעצמו והנפש לעצמו (והי"ק פ"י שיהי קטב ע"ג). ונהא אנחנו רואים באדם שהוא חומרי אינו יכול לעוף באויר, כי החומרי גובר להורידו מטה, אולם ואפילו הכי ראינו בני אדם אשר נדבקו במחשבתם בחכמה, ויכל לילך באויר כאשר שמענו כמה פעמים קו שהחכם בעסקו בעומק החכמה, בלא ידע תולך באויר, וזה נתברר עליו כח רוחניותו ולא נמשך למטה לחומר. כן נמי, אם האדם לא חטא היה דבוק בשורש אלקי, והיה החומר נמשך אחר הצורה בלא הפסק, ואם אדם לא חטא היה דבוק בקדושה עליונה, ועתה חשך בעדו, והיה מסך מבדיל בין הקדושה ונפל לתחתיות עד נפרד הגשם

והיסודות, עדי יתקן בכללות העולם, ואז יבועל המות עדי יתקן בכללות העולם כי יתגלה כבוד ד' ויחיו המתים.

י"ד וזה לשון קדשו בספרו נועם אלימלך (פר שפח לך): ועוד מצנה אחת סוף מסכת כלים אשריכם כלים שנכנסתם בטומאה ויצאתם בטהרה, וזו המשנה סתומה בלי פירוש כלל. והנראה היותר מכוון בפירוש המשנה הוא כך, כי ידוע שיש אורות וכלים והאורות הם למעלה בעולמות עליונים והכלים הם למטה בזה העולם, ולמה היה זה כדי להוציא את ה"פלא ניצוצות שנכלו כלפיפה כידוע ליוצרי' חן ועיקר כונת התורה והמצוות להעלות הניצוצין שנכלו ולבררם עד שהם יגיעו גם כן אל האורות. והכלים הם נשארים אחר כך למטה כמתים כמו שנאמר (בראשית א, ג) ורוח אלקים מרחפת. רפ"ח מ"ת זה עיקר עבודת האדם לתקן זאת ונאמר בפסוק (תהלים קט, טו) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, הוא גם כן הפירוש כך כמו שכתבנו שהשמים שהם האורות הם למעלה והכלים נתן הבורא ברוך הוא למטה לבני אדם שהם יעלו הפנימיות שיש באותן הכלים למעלה והחיצוניות ישראו למטה וכי'.

וזהו פירוש המשנה דכלים. אשריכם כלים בו כי בריאות האדם גם כן היתה ע"ד"ז כי האדם נולד ממקום טומאה ומתחילה אין לו שום שכל והנשמה היא האור והגוף הוא הכלי והאדם צריך לזיך עצמו כל כך עד שיעשה שכל החומר צורה ויעלה האור למעלה לאור העליון מקום מחצבה ושושנה, ולכן אברהם המושג אשריכם כלים שנכנסתם בטומאה דהיינו מקום טומאה ויצאתם בטהרה אחר כך כשמוזכרים אותם הם יוצאים בטהרה.

י"ט כלים פ"ל מ"ד.

י"ז בן פורת יוסף פרשת מקץ פ' ג דף ע"א ריש ע"ג.

י"ח ראה מ"ש"כ בספה"ק מגן אברהם (פר עקב) וזל"ק: וזה מה שאתאם (ברכות יח) צדיקים אפילו במיתתם נקראים חיים והרשעים אפילו בחייהם נקראים מתים, כי עיקר החיות הנשמה היא הנשמה וכשנתסלק הנשמה ממנו נשאר הגוף בלי חיות, ולכן הנשמה היא בחינת חיים והגוף הוא בבחינת מיתה, ולכן הצדיקים המגביירים ה' חלקי נשמה על הגוף בבחינת עילאה גבר, אבל הרשעים המגביירים את הגוף והחומר על הצורה בבחינת נשמה הם מתים גם את הגוף שלהם בחיות אלהות, ולכן אפילו במיתתם הוא הגוף נשמה בבחינת מיתה נקראים חיים, ועל ידי זה המה מהפכים מדת הדין למדת הרחמים כי אצלם הוא עילאה גבר, אבל הרשעים המגביירים את הגוף והחומר על הצורה בבחינת נשמה גבר, לכן גם בבחינת חיי יחידה שלהם נעשה טפל להגוף שהוא בחינת מת ואפילו בחייהם נקראים מתים, ועל ידי זה המה מהפכים מרחמים לדין בבחינת התאה גבר.

י"ח קהלת ג כא.

היא למטה לארץ¹⁷ ויאומרים לו "יתוש קדמך".

כתב בספה"ק ישמח ישראל¹⁸, כי מטעם זה מכונים התלמידי חכמים "מלכים" כמו שאמרו חז"ל "מאן מלכי רבנן"¹⁹, והיינו על שם שממליכים את הצורה על החומר, וכך גם מכונה הגדול שבישראל "נשיא" על שם שמנשא את צורתו על חומר.

העלאת החומר

אחד מעיקרי משנתו של רבינו הבעל שם טוב זיע"א, המהווה מקור לכמה וכמה יסודות המדוברים בתורתו, הוא כי הצמצום שנעשה בעת בריאת העולמות לא היה כפשוטו, אלא שהוא רק ביחס לנבראים, ואין כאן המקום להרחיב בזה [ויבואר באריכות בגיליון לפר' קדושים].

אחד השלכות הבלוטות ליסוד זה הוא כי אין לו לאדם

לברוח ולהשתלק מהחומר והגשמיות - שגם בורא ומחיה השי"ת בכל רגע²⁰ כמו שנאמר "ואתה מחיה את כולם"²¹ - באמצעות הסתגפויות או תעניות²², אלא התכלית מושגת דווקא בהעלותם אל הקדושה והפיכתם לצורה²³ בבחינת "מעבר הנהר"²⁴ שמשמעותו היא נטילת החומר ה"מעביר" את האדם מן הטוב - והפיכתו ל"נהורא"²⁵, על ידי האדם הממוצע בין החומר לצורה²⁶.

"דאיתא בשם הבעש"ט לראות בכל מעשה, לעשות עבודת הבורא יתברך תיכף, ולא לשם הכנה, הגם דיש דברים שהם כמו הכנה, שאוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת הבורא, מכל מקום הצדיק צריך לעשות באכילה עצמה עבודה ותיקון, בהעלאת ניצוצות וכו"²⁷:

לפי הבעל שם טוב²⁸ כאשר האדם ממיר את ה"חומר" ב"צורה", את ה"גשמיות" ב"רוחניות", את ה"חשוכא"

¹⁷ כמבואר בספה"ק מגן אברהם (פר בהר) בזה"ל: וזה ועדהו על החומר, כי האדם צריך להגביר הצורה על החומר ולהיות בבחינת רוח בני האדם העולה היא למעלה (קולת ג סא), וכל זמן שעודו על החומר היינו שהצורה רוכב על החומר, הנה שלפעמים מתגבר עליו חומריות גופו נתעורר תיכף אצלו רוח החיניו שבקברו ומעמידו ומחזירו למדריגתו. מה שאין כן כשנפל לארץ שגמברי החומר על הצורה והוא בבחינת רוח הכמה היורדת היא למטה לארץ (שם), אזי חמשה הם כל החמשה חלקי נשמה אין מעמידין אותו.

¹⁸ כמש"כ בספה"ק אמרי יוסף (תרו"ט) בזה"ל: איתא במדרש (ויקרא יד. א) "א"ל אחור זה יום ראשון, כי "א"ל אחור זה יום האחרון וקדם זה יום הראשון על דעתו דר"ל דכתיב (בראשית א) ורוח אלהים מרחפת על פני המים זה רוח של מלך המשיח, וא"ז אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ואם לאו אומרים לו יתוש קדמך שלשול קדמך. ור"ל כי מצד הנשמה היה קודם לכל מעשה בראשית, ומצד גופו היה אחרון לכל, והנה האדם נבדל חומר וצורה, ועריך קודם החומר שיתקשר ויתדמה לצורה על ידי מעשים טובים, וכן להיפך ח"ו. והה שם אמר, אם זכה אדם אומרים לו אתה קדמת לכל מעשה בראשית, ור"ל אם זכה על ידי מעשיו הטובים ומתקן החומר לעשותו צורה, ולכן הוא קודם לכל מעשה בראשית, כי הנשמה היא קודם לכל מעשה בראשית כ"ל, ואם לאו ר"ל שיהי על ידי מעשיו אשר לא טובים מהפך ח"ו הצורה לראשית חומר, ונעשה הנוף עיקר, וא"כ אומרים לו יתוש קדמך, כי הנוף נברא אחרון לכל מעשה בראשית.

¹⁹ אלו דברי קדשו (פר צו): ויוכל לזכות עוד להמליך ולהגביר הצורה על החומר, ועד"כ שאח"כ (שית"ב ע"ב) רבנן איקרי מלכי, שממליכים הצורה על החומר, והה שנקרא נשיא ישראל בשם "נשיא, שמנשא ומרומם ממלך הצורה על החומר.

²⁰ בגיטין סב ע"א.

²¹ כמבואר בספה"ק יסוד העבודה (ת"ב פ"ג) בזה"ל: וגם אפילו הנוף שהוא החומר אם כי אינו שייך דבקות אבל גם הוא יהיה נטפל כנרכב לגבי הרוכב וידע חומר אבוס בעליו ידע שהוא החומר הוא מעשה ידי ה'. וע"ז יתענת ויתקן החומר הצורה והצורה ידע שהשי"ת יצרה והתנדב אליו באין מונע.

²² כמבואר בספה"ק מאור עינים (ריש פר מטות) זול"ק: נודע כי כל העולם ומלואו נברא וה נעשו וברחו פיהו כי צבאם, כי על ידי הדיבור נתחולל כל המציאות דבר קטן וגדול, והוא המקימים ומחיה אותם, כמו שכתוב (תהלים טו, י) ואתה מחיה את כולם, ולולא היות שבתוך הדבר היה נעדרו מן המציאות, אלא שהן מדברים שפגלו בשבירה בזה העולם השפל, כנודע מחטא אדם הראשון, וגם בדורות שאחריו, שכמה וכמה ניצוצי נשמות העולמי מלובשין בדברים מזה העולם, במיני מאכל ומשתה, וכיוצא בהן ממניני ניזון, שאין להן דבר מזה העולם שאין בו ניצוץ הקדוש שנאצל מדיבורו של הקדוש ברוך הוא, המחיה אותו הדבר, והוא הטעם שבדבר ההוא, כמו שכתוב טעמו ראו כי טוב ה', והה לומר מה שהשי"ת יוציא רוחו ורוח ה' שהוא המאכל והקדוש שבדבר ההוא, המלוכב בו, כמו שנראה לעין כי לאחר שהאכל הוא המאכל ונשאר החיות בקברו, והשפסולת נדחה לחוץ מבלי חיות, והוא דבר נפסד גורע, כי עיקר המנוח שהאדם ניזון ממנו ומסופי לו הוא הניצוץ הקדוש המעולה, שהוא הטעם הטוב שהוא ניזון טועם במאכל ובמשקה ההוא. ולכן בשעה שאוכל האדם את המאכל נתיחד הניצוץ ההוא אל חיותו של האדם ההוא האוכלו ויתקשר בו, כח, וכשממנין אמונה שלימה גמורה של זיון רוחני שהוא אלהותו יתברך המלוכב שם, ונתון דעתו ולבו אל

הפנימיות, ומדבק את עצמו עם כל חיותו ומוחו, ועם זה הכח והחיות שניתנו בו על ידי הניצוץ הקדוש שבא בקברו, לטווש הכל, שזמנו נאצלו כל החיות, אזי מביא גם כן את הניצוץ הקדוש שהיה עד עשוי בשבירה ובלגלות, אצלו יתברך שמו, שהוא מתענג מאוד מזה כנודע, כי זה כל עיקר עבודתו, לקרב כל הניצוצות הקדושים מן הקליפות שכן בשבירה, אל מקום הקדושה, שהוא עליות הקדושה מן השבירה וכו'.

²³ וראה מש"כ בספה"ק באר מים חיים (פר ואתחנן פ"ג) זול"ק: ואנחנו האומר לנפשו שחי ונעברה בשביל האהב בעקבות בוראו וכוון יכניע וישבר תאוות עומקי מורשי לבבו כאשר יוכל להפך החומר לצורה והגוף לנפש להזדקק הנוף עד שיצא לבו מלהתאוות כלל לחמדת התענוגים ומכל שכן תאוות שחוץ לגוף כמו הקנאה והשנאה ותומדת הכבוד והשררה, וכל המדות רעות התלויין בנפש הבהמית שלו המתאוות לאלה התאוות הרעות כמו הגבהות והכעס והקפדנות והליצנות ושיחה בטילה וכדומה הן ותולדותיהן אותן שיבר לגמרי ועקרן ממורשי לבבו שאלו יחמוד ויתאוה אליהן כלל ועל ידי זה ממילא ממועט באכילתו ושתיתו ושינה, במעט מעט, ולא יחוש על חלישת לבו בעת עומדת את פני ה' אלהיו בעבודה. ומכל שכן בעשיית מצוותיו לא יריגש כלל אם קר לו אם הם לרוב האהבה הנוצר לבבו לעבודת האל ברוך הוא. וכן בפיוזו ממנו לצדקה הנה כל חיותו יתן באהבה לכבוד בוראו למצוה או לרפאות חולים או כנשואו חתן וכלה וכדומה, וכל המדות רעות האדם שילוש לו, שגם הקב"ה מנהיגו למעלה מטבע העולם להיות חומץ שזמן ידלוק להיות נדגדג במים עדים תניבה (ידומה).

²⁴ וכתב בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר אמור א"ת י"ד) זול"ק: והנה יש בנפש החומר וצורה, שחור דבר ונוקבא. ותכלית לראש האדם שיעשה מן חומר צורה.

²⁵ כמש"כ בספה"ק אור לשמים (פר משפטים) זול"ק: על פי שמעתי מלכוד אדמו"ר

מורח"י זללה"ה מולבשין על פסוק (וישע ב. ד.) וביאור הנחר, היינו לתקן היצר הרע ולהגביר הצורה על החומר ולעשות ממנו יצר טוב ולהאיר אותו, והה מעבר - היינו יצא"ה שהעיקר מדרך התורה. הנחר - טעיה לעשות תשובה הנחר, לטון נהורא. וכשמנתק יצר הרע אזי הוא נעשה יצר טוב ועוד שיעור לעבודתו, ויפ"ה כי תקנה, היינו שנתקן

²⁶ כמבואר בספה"ק מאור עינים (פר מטות) בזה"ל: ונחזור לענייניו שהנשמה קודם בואה אל העולם ששביעין אותה וע"כ צריך לקיים שבעות והעיקר הוא להיות במדריגה לחרב על ידי מעשיו כל הדברים וכל מעשה העולם שגם הם כן מצומצם בחי האדנות בחי הדיבור לשרטון מקום שורש נשמתו וזאת היא עיקר כוונת שילוח האדם לזה העולם השפל על ידי שהוא ממוצע בין לעינים ותחתונים מחומר וצורה שצורה הוא מעולם העליון והחומר הוא מעולם התחתון ועל ידי זה יוכל להיות סולם מוצב ארצה וראשו מגיע עולמותו שיעלו ויתקשרו על ידי מעשיו ודבורו כל הדברים וכח המופעל שבהפעלים לשרטון למעלה.

²⁷ מובא בספה"ק שפת אמת מאמרי שבעות תרנ"ו ד"ה איתא בגמרא. ²⁸ י"א כמו שכתב בספה"ק אמרי יוסף (בהר) בזה"ל: וביאור הדבר לדירכני לדרך העבודה המקובל ממרו הבעש"ט זללה"ה, כי נודע שכל המדות טובות באים מצד היצר טוב, והמדות רעות באים מצד יצר הרע. והנה המדרגה הגדולה בעבודת הצדיקים, שכניס כל המדות רעות אל הקדושה, מקובל מפי הצדיק הקדוש מזה"ל משה ל"ב מסאכ"ב זללה"ה, שגם מדות רציונה וכדומה צריך הצדיק להכניס אל הקדושה, שגם במדה זו יעבוד השי"ת עבודה תמה וזכה בלתי לדל לבדו. והה נקרא בספרים הקדושים שמהפך החומר לצורה, על ידי שמתוך כל גופו, שכל מדותיו הם בעבודת השי"ת, וגם יצרו הרע

בתיקון החומר והרע עד הפיכתו לטוב, הנקראים: "הבדלה" "הכנעה" ו"המתקהל",¹⁷ אלא שכאן אנו עוסקים רק בשלב השלישי והעיקרי שהוא "המתקה" - להמתיק את הרע עצמו ולהעלותו לצד הקדושה.

השקפה זו מבוססת גם על יסוד נוסף המובא בספרי החסידות¹⁸, שלפיו לא ניתן כלל לרמוס את חומר הגוף, וכמו דאיתא בספה"ק נועם אלימלך"ט "שזה בלתי אפשרי שישבר אדם כל מדותיו הנולדים עמו מבטן אמו, רק שצריך להרים אותם אל הקדושה", והיינו מחמת שכמו הצורה כך גם החומר הוא בריאה שהשי"ת ברא על ידה את האדם ולא ניתן להתעלם ממנה ולהתכחש אליה, אלא רק להכיר בשורשה האמיתית ולייחס את מהותה לחיותה המקורית¹⁹, כי כל בריאה שבעולם נבראה על מנת להגדיל כבוד מלכותו ולא רק כאמצעי אלא כתכלית²⁰.

"לעשות מהחומר צורה" פירושו, לגרום לכך שגם הגוף הגשמי שמתבעו הוא מתנגד לערכי המוסר וחושב רק על עצמו - שהרי "איבית איש אנשית ביתו" זו אשתו המורה על

ב"נהורא", הוא מעלה אותו לשורשו ובכך הוא משלים את תכלית הבריאה²¹ שיעודה ומטרתה היא שיהיה שלום בין החומר לצורה שהם שני הפכים, בבחינת "ונתתי שלום בארץ"²² ועל דרך המשל הידוע שמביא בעל התולדות יעקב יוסף זי"ע בשם מורו הבעש"ט זי"ע א"ל²³.

"כי קודם כל מעשה שיעשה האדם בין בגשמי בין ברוחני, צריך להתיישב תחלה בדעתו אם יש בו צרכי גבוה, לקיים מה שנאמר בכל דרכיך דעהו, ואז יאמר בפיו שעושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ואז מקיים בפיו ובלבבך לעשותו, ובוזה עושה מחומר צורה"²⁴.

ואיתא בספה"ק דגל מחנה אפרים²⁵ שהחומר והצורה בשניהם ישנם מעלות, אלא שהצורה מכירה במעלה שבחומר - שרק על ידי הפיכתו לקדושה תשיג היא את שלימותה, אך החומר אינו מכיר במעלתה של הצורה, והרי זה כדוגמת החכם והנדיב שהחכם הוא זה שבא אצל הנדיב ולא להיפך.

האמת היא שבכללות יש לפי הבעש"ט שלושה שלבים

מטאלין זי"ע שעל מדה רעה רחמנא ליצלן צריך להתפלל להשי"ת שיצילונו מזה, ואמר אדמו"ר זצ"ל כעין זה בשם הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע על המשנה "בתחילה רצין ועולין כבשנ", פירוש להיות לוכד את יצרו בתעניות וסיוגים, וכאשר ירא שבאו לידי סכנה פירוש שיהיו יכולים לזה כשיכלו תשות הכח שבאה עולם, התקינו "פירוש שפאייס ויתמנו למהי"ת".

17 ואלו דברי קדשו (פר' צו): שזה בלתי אפשרי שישבר אדם כל מדותיו הנולדים עמו מבטן אמו רק בצורה לחרים אותם אל הקדושה משל מי שיש בו מדת כנס יסור מנעם החיצונית וצריך לעשות כל הרעיים וכן בכל המדות.

18 כך מובא ב**ספרי מגדים** על או"ח (משפחות זב, פתיחה כוללת, ט) שכתב זו"ל: והכלל בזה כי נפש האדם חלק ה' אי אפשר להתבטל לגמרי ולא שתחזיר לאי' מד' יסודות כי אינה ממניע, ולא מעיני שום דבר מהגשמיים שיאבדו לגמרי כי אם שבים ליסודם, כל שכן **חלק הנפש**, אלא ענין כרת שאינה מוגיעה למעלתה הראשונה.

19 כדאיתא בספה"ק **אמרי נועם** (פר' בהעלותך אות: ב) זאת אשר ללוי מן חמש ועשרים שנה כו' (ד' חז). נראה, לפי מה דאיתא בספרים לפרש מאמרם ז"ל (ויפא כד רב) אילו היא עבודה תמה כל שאין אחריה עבודה. ופירושו כי יש פירוש מיימי **עבודת**, יש **עבודת אמת** אשר לא מעשי בני אדם יהיו לשם שמם, היינו, לאכול ולשתות כבדי שיהיה גופו בריא

לתורה ולתפלה, כמבואר בשלחן ערוך אורח חיים סימן רל"א, וזה **קרא עבודה** שיש **אחריה עבודה**, היינו, שבאמת גם האכילה היא עבודת השם, יען כי עושה זאת למען שיהיה גורם לעבודת השם בתורה ותפלה שהוא עיקר העבודה. **אמנם יש יותר מזה, כי**

הצדיקים מגורים העשויים תורה בכל הדברים, ומתקנים תיקונים גדולים באכילתם וכדומה, זו גופא היא עבודת מורנו מן תורה ותפלה. וזו עבודה שאין אחריה עבודה,

עכ"ל (ענין ספסור סור מרע עובד טוב (למפרה"ק מדינסיבוב זי"ע) כתב ידו עמוד קלח). והנה יש שתי בחינות יראה, שהוא יראה תתאה ויראה עילאה כנדע. והוא בבחינת ה' עילאה וה' תתאה, ואותן שהם בבחינת יראה תתאה היא מדת מלכות הנקראת 'כה', עבודתה היא בבחינת הראשונה שבאינו. אבל אותן שזוכין לחמשים שערי בינה, שהוא יראה עילאה, המה עושים יחודים ותיקונים בכל הדברים, והיא עבודה שאין אחריה עבודה. וזהו 'זאת אשר ללוי, לקריאם אותן המדבקים עצמם בעבודת השם. מן חמש ועשרים שנה יבוא לצבאו בצבא, היינו, שהוא בבחינת 'כה' שהיא יראה תתאה. זה הוא 'בעבודת אהל מועד', היינו, שכל עבודתו הוא בבדי שיוכל לעבוד בתורה ותפלה, שנקרא אהל מועד מקדש מעט. אבל אם מן חמשים שנה ישבו, היינו, שאחוז בכולם החשובים שהם חמשים שערי בינה, אז הוא 'מצבא העבודה ולא יעבוד עוד', היינו, שהוא מאותן אנשי חיל שיש בכחם לעבוד עבודה בכל הדברים שלא על זו הבחינה שיעבוד עבודה אחרת אח"כ, רק אין אחריה עבודה, כי כל מעשיהם בעיני העולם, זו גופא היא עבודה אצלם, מגודל התיקונים והיחודים שעושים במעשיהם.

נחפ לטוב ואין לו שום נטיה לצד הרע כלל, וכאשר האריך בזה בסה"ק לקוטי אמרים עי"ש בפרקים באריכות גדול.

21 כמש"כ בספה"ק **צמח צדיק** (פר' בראשית וז"ל:ק) והנה כשכא האדם לשלימות האמתי ומתפר חומר לצורה הוא משלים כונתו הבריאה, וממתיק כל הדינים, וממשיך חסד ורחמים מהי"א מכלולו דרחמי.

22 וכ"כ בספה"ק **עירובי הנשום** (פר' בראשית): הדנה האדם נברא להיות דבוק בחכמה העליונה לעולם. ולהיות מדמה הצורה ליצורה לעשות גם מהגוף העכוור שהוא חומר הגס ג"כ צורה. כמו הנשמה.

23 כמבואר בספה"ק **תולדות יעקב יוסף** (פר' בחקותי, אות ב) בזה"ל: ונתתי שלום בארץ. דכתב הר"מ אלשיך בפרשת שלח לך ביאור פסוק ברייתו היתה אתו החיים והשלום (מלאכי ב, ה), כי החומר והצורה הם מנגדים זה לזה, מה שאין כן בהכניעו החומר לצורה אז הוא החיים והשלום בין החומר והצורה וכו' יע"ש. ואני כתבתי במ"א (פרשת וירא, עמוד) ביאור פסוק ואברתם ושרה זקנים באים בימים חדל להיות לשרה אורח כנשים (בראשית י"א, טז), כי החומר נעשה צורה וכו'.

24 ובהו יבון ונתתי שלום בארץ דהיינו שלא יהיה החומר והצורה שני הפכים, כי יהיה שלום בארץ, שיעשה חומר הארץ צורה ורוחני שהוא שלום בארץ, שיש שלום בארץ, כי יהיה שלום בארץ, שיש בחי' זו בחומר הגוף והארץ ג"כ ע"י שנעשה החומר צורה ועל ידי זה וחבר לא תעבור בארצכם, כי חרוב של היצר הרע לא תעבור בארצכם, כי ע"י שהיפך מן החומר צורה נעשה ג"כ מן היצר הרע יצ"ט. כי ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משלי טז, טז). וזהו ג"כ והשבתי חיה רעה מן הארץ דייקא, והבן.

25 יד וכן מובא בספה"ק **תולדות יעקב יוסף** (פר' נשא דף ק"ל ע"ד) ואלו דברי קדשו: **שמעתי משל זה מורי** לבן מלך שהיה בין אנשי הפכרים ובא לו גרסת שלום מאביו ורצה לעמוס והיה בוש וירא מאנשי הכפי, וצוה לתת להם י"ש, ושמוחם כששמחתם והוא שמח בשמחת אביו, **כן החומר והצורה של אנשי סגולה** וכו', ודברי פי חכם חן.

26 הנה תולדות יעקב יוסף פר' שלח דף קמ"ב ע"ד, ובכתב שם טוב דף ר"א ע"א העתיק גם כן זה המאמר ומתולדות יעקב יוסף בשמשים דף ס' ע"ג.

27 יד וכן איתא שם (פר' תורה ודע' ותיקין): אבל העיקר על הנשמה להכניע החומר כי מצד החומר אינו שמיג לשלימות הצורה שיידוף אחרייו וכתירוץ **החכם על השאלה למה החכם משכים על פתחי נדיבים וכו' והשיב החכם יודע מעלת הנדיב מה שאין כן הנדיב אינו יודע מעלת החכם וכו' ויש לפרש כי צורה הוא הצורה והנדיב חומר וקל להבין ועל פי הנ"ל כי החומר והצורה הוא ב' סוגים שבישראל אנשי המונים ויחידים סגולה וכו"ל.**

28 יד ויבאר באריכות בגיליון לפר' בהעלותך. 29 וראה מה שמובא בספר **ספן של צדיקים** (עני' מג' אות טז): עוד אמר בשם הרה"ק

האלוקית המחיה את העולם הגשמי כולמט, ובאמצעות קיום מצוות עשה ולא תעשה שעל ידיהם אנו מזככים את החומר שלנו המתחלק לרמ"ח איברים ושס"ה גידים כמבואר בזוהר הקדוש ובספר הכוזרי, וכל זאת על ידי שאנו מרגילים את הגוף שלנו להרגיש סיפוק ותענוג משעבוד רוחני להשי"ת¹², כמו שכותבים התולדות יעקב יוסף¹³ והקדושת לוי¹⁴, ועל דרך מה שמבאר רבי יוסף אלבו בספר העיקרים עלשימות אינה נקמת אלא על ידי

פעולות חומריות¹⁵. כאשר האדם מדמה את החומר שלו לצורה ואת הצורה ליוצרה בבחינת "אדמה לעליון"¹⁶, הוא הופך את כל חלקי נפשו לנשמה אחת גדולה¹⁷, ופושט מעצמו את לבוש ה"נוגה" ומתלבש בלבוש ה"חשמל" בסוד "של נעליך מעל רגלך"¹⁸. כאשר האדם נמצא במצב כזה הוא רואה את עצמו - על כל חלקיו - כמצעיו וככלי להשראת השכינה וגילוי מלכות

מט כמש"כ בספה"ק דברי חיים (פר במדבר) וז"ל: והענין הוא, דשורש הדבר שכל דבר שברא הקב"ה הוא לכבודו, ונריך מכל דבר לבא איזה כבוד ויקר למלכותו, ולזה ניתן הבחירה לאדם כדי שעל ידי שיהא גובר ומהפך הרע לטוב ויעשה מחומר צורה, אזי נתעלה ה"א"י ניצוצין שישנו אפילו הגשמי, אהבה רעה או יראה רעה או התפארות וכבוד, הנגבר באדם לטוב אזי יתעלה המלכות, והנה לכל דבר שבועלם יש לו שורש למעלה למעלה, כי גבוה מעל גבוה שומר, ושורש הדבר הוא תורתו הקדושה, והוא הנקרא ראשית ושורש של כל דבר, הוא הראשית והבכור שבו. והנה הקב"ה ברא העולם כדי שיהפוך האדם מחומר לצורה, והאדם הגשמי יקטר העולם הגשמי ברוחני, וגופו יכנס לכפש הצורה וישבחו ויפארו ליצור, ולתכלית זה נברא, וכמו שידוע שהיה אצל אדם הראשון.

י כמבוא בספה"ק דברי חיים (פר יחקה) בה"ל: וכאמת הנחום עם קדוש קבלנו מפי עליון תורתו הקדושה, אשר לא כן כדברי המגשים והמפספסים, כי אדרבה חז"ל הגידו (אבות פ"ג מט ומ"ח) שמעשיו מרובים מחכמתו הוא האמת, כי ידוע שבורא כל עולמים ברא אדם בחומר וצורה, וצריך האדם לעבוד השם בשניהם. בחומר וצורה, וכמאמר הגמרא (ברכות ב"ג) כלל כלבך נבדל, בשני צדדיו וזאת עיקר השלימות לנקות חומר גופינו להיות משכן לנפש הקדושה, ולהיות מרכבה ליוצר בראשית, מה שאין כן אדם נפש סתומה, לא ישלות רוח קדושה, ואדרבה חכמת מה להם אם אין האברים קדושים וסתוים.

ולזה לנו בוראנו ית"ש ויתעלה מצות עשה ולא תעשה נגד גידי ואברי אדם (זוה"ק וישעיה ק"ט ע"ב) לטהרם, כאשר גזרה חכמתו ית"ש ויתעלה שבוה תהרה חומר האדם כמבואר בכוזרי (מאמר ראשון ס"ט) באריכות, ולזה לא מגמת תורתנו הקדושה רק לזכות אברינו בשמחה באמת ביראה ואהבה, ואז ממילא יעלינו נפש קדושה, ורוח קדוש מרמז עלינו נוה, כמאמר הכתוב (ישעיה א' ג) ונחה עליו וגו'.

אי כמבוא בספה"ק אורח לחיים (פר במד) בה"ל: ואמר חמורך גזול מלפניך, דהנה יש אדם שסמך עצמו על מאוד, כדי להפשיט עצמו מן החומר ונתן תענוג, כדי שיוכל לעבוד הש"ת בלי שום מניעה מן החומר, ויש שאין מסגף עצמו, רק שיוסק תמיד בתורה ומצוות בדחילו ורחימו, ועי"ז הוא מזכיר הגוף והחומר שלו, והה שאמר חמורך, כלומר החומרות שלך, גזול מלפניך, ונטל ממך, ולא תטעור וטעור על עצמך להפשיט מחומריות שלך ולהפשיט את הגוף, אבל ע"י תורה ומצוות יזכך את החומר, ויהיה בבחי צורה, והחומרות ינטל מגוף ולא תפסיד אותן. ואמר ולא ישוב לך, ר"ל אע"פ שהגוף ישרא בבריאות, לא תפחד מן יגושם ח"ו, אבל תהיה תמיד בגוף מוזכר, ולא ישוב לך החומרות לגוף.

יב ואלו דברי קדשו (הקדמות א' ב): ונראה אחר שתדע כלל הכל כי צורך קיום המצות והתורה והתעלה של בני אדם, הוא כמו שנברא האדם בחומר וצורה מן ד' יסודות שהם ה. הפנים, ויהי הכוונה באמת ביראה ושיעשה אדם מן חומר צורה, ונעשה אחדות אחד. כך היה צורך כל מצות אפילו הגשמיים, כגון טלית ותפילין וסוכה ולולב, כדי לעשות מחומר שאינו צורה ורחימו. והוא כי בשעת השבירה של כלים שדבריה מליכים שמתו בארץ אדם, נפלו ונעשו חומר בחי הקליפות, ואז יצרכין שיתוקנו ויתעברו ויתלכדו כל הקדושה שבהם וישארו סיגים למטה שהם הקליפות וכו', ואפילו כל עניני עולם הזה הגשמי החומרי כגון הצומח וכו' וכל הנבראה כולם הם מבורי המליכים שמתו, ונברא על ידי התפלה והמוצא של בני אדם וכו'. וכמ"ש בספר פר עץ חיים בבכונות אכילה ובכונות התפלה בדרך י"ב יע"ש. ולכן ב' אותיות ראשונות של מילה מצוה הוא בלבוש שנתחלק עם י"ה, בעיניו שהכל נתלבש בלבוש החומרי כדי לברון ולעשות מחומר צורה אחדות א', וכזה יכיון בעשותו מצוה מגשמי עלות הנצוצי קדושה שיש בצמר הטלית

ויעשה רוחני, וכן בעור של תפילין, ובבית שלומד בו, וכיון להעלות חומר ד' יסודות וכו'. ובה נאמר בכל דבר דרכיך דעה"ו (שפילי ג' ג) והבן, ובה יובן כל העושה מצוה אחת, ר"ל שיש בו ד' אותיות ב' ראשונות בלבוש, וב' אחרונות נגלות גשמי כביכול, והכוונה לעשות מגשמי רוחני ונעשה אחת, אז מטיבין לו וכו', וגם נודע מ"ש ביום הכפורים אחת ואחת (ויקרא כ"ג ע"ב) ודי בה.

יג וזה לשונו בספה"ק קדושת לוי (פר יצא): והנה האדם הוא מורכב מחומר וצורה וצורה היא הנשמה היא השכל אבל החומר במה יזכך כדי לראות גם כן בטוב הצפון לצדיקים ובשאר הטובות, ולכן נתן הקדוש ברוך הוא מצות אשר הגוף גם כן נהנה ממנה והאדם המטביר בשעת עשיית המצות התאות הגופניות ועושה הכל בכדי לקיים מצות הבורא עליו לעשות מצות אלו ולא כשכיל הנאות כלל ובהו גם כן הדככות להגוף בכדי שיכול לבוא אל המדיירה עם הנשמה. וזה הרמז במשנה רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך וכו', כי מלת לזכות מלשון הזדכות, ורצה להזדכך גם את הגוף מן ישראל עם קדושו בכדי לעלות למקום אשר אין שום אדם יכול להשיג בטובת העולם הבא. ועל זה מפרש התנא הרבה להם נתן להם הרבה מצות אשר יש הנאה גם להם זו הגוף. והאדם המשכיר בשעת עשיית מצות אלו התענוג מהגוף והנאה הכל בכדי לקיים המצות הבורא על ידי זה יש הדככות הגוף וזהו לזכות וזהו להם והבן.

יד וזה לשונו (מאמר ג' פרק ג' ב): ואי אפשר שיגיע האדם אל שלמות תכליתו אם לא בהוצאת הכנייתו אשר בו אל הפעל.

והנה עוד שם בפרק ד' מה שהאריך בהו.

יז ראה בספה"ק מן אברהם (פר יצא) שכל וז"ל: ולכן הוא בבחינת השם 'אדם' שבגימ' מ"ה, והוא בבחינת אדמה לעליון (ישעיה י"ד י"ג) שמדמה החומר לצורה והצורה ליוצרה, כמו

י חמש"כ בספה"ק אהבת שלום (פר האילן) וז"ל: הנה מבואר בספרים הקדושים (לק"ח) הדדיקין נקרא שמים. וגם השמים הוא בגימטריא נשמה, וההצמיח הוא כולו נשמה, על

שם שמהפך החומר לצורה. עוד כתב שם בה"ל: דהנה צדיקים נקראים בחינת אודנין, על שם שהצדיקים הם בחינת נשמה, כי החיצוי הוא כולו נשמה, והשפך החומר לצורה, ונשמה היא בחינת עולם הבניה עולם הנשמות, ובתוכו לבוש מקליפות נגה טוב ורע, מלאך טוב יצה"ט ומלאך בחינת אוון, על דרך הכתוב (תהלים ק"ב) כל הנשמה תהלל ראשי תיבות כהת בגימטריא שמייעה (ע"ה תהלים א' ע"ה) ושמיעה מורה ליראה, על דרך הכתוב (תהלים ק"ב ג) שמעתי שמעך יראתי.

יח כמבוא בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר וישלח, א' ב) בה"ל: עוד ד"ל ח"ב בס' עץ חיים שער קליפות נגה ש מ"ט פ"ב, סדר התלבשות גוף האדם הוא על סדר זה, כי גוף האדם החומרי של ד' יסודות אש רוח מים עפר, ובתוך זה הגוף מתלבש נפש הבהמה מצד הרע (וזהו חלק עש"ו), ובתוכו לבוש מקליפות נגה טוב ורע, מלאך טוב יצה"ט ומלאך רע יצה"ו, ובתוכו נפש טהורה מאופנים דעשייה, וזה נקרא יעקב וכו' יע"ש. וכ"כ בסוף פרק זה יע"ש. אך דהקדק שם בדבורו פ' ושלח שמענו ב' כי מלאכיה מטיינים לאדם לעשות הטוב, ובאינין משמעם שהיצי"א מקטרג לאדם, ומניני שאם זכה עושה מציצה"ר יצ"ט ואז באמת שניהם כאחד טובים ומטיינים לאדם, וזהו סוד ויעל אליהו בסערה השמיים (מליכים ב' ב' א') כמ"ל שם בפרק. וזהו סוד של נעליך וכו' (שמות ה' ה) לפשוט הגוף מנגה ולבוש בחשמל יע"ש.

העולה מזה, שהתכלית האדם בחומר וצורה יש לו נפש טהורה בתוך לבוש דגנה בתוך נפש הבהמית, כדי לזכך ולעשות מחומר צורה, ושיעשה מציצה"ר יצ"ט, ואז פושט לבוש נגה ולבוש בחשמל דוגמת מרע"ה יע"ש.

הנשמה שלו מאירה גם בגופו, עד שאור הנשמה שלו מתגלה דרך יופי וחן הגוף החומרי, ולכן מזוכר רבות בתנ"ך ובחז"ל על יופי תוארם של צדיקים ואנשים גדולים, כמו אדם הראשון, חוה, יעקב, רחל, יוסף, ועוד, והיינו להורות על מעלתם הנשגבה שהיו הפוכים את החומר לצורה עד שיופי וחן הצורה היו נראים מתוך החומר.

כל זמן שעדיין לא חיבר האדם בין שני רבדיו אלו אין עליו להתייחס אליו אלא בלשון רבים שהרי הוא מורכב משתי זהויות, וכדוגמת אדם שיש לו פיצול אישיות, חומר וצורה, אולם לאחר שהפך את החומר והצורה להיות אחד אזי ניתן כבר להתייחס אליו בלשון יחיד, כי אין לו אלא לב אחד לאבינו שבשמים¹⁰, ולכן נקראו "ישראל גוי אחד" כי מצד

שמים על ידו, עד שהוא מכונה משום כך "איש הא-להים"¹¹ - שהשי"ת קורא את שמו עליו¹², וכפי שנאמר "אני אמרתי אלוקים אתם"¹³.

והנה השי"ת שהוא "מפליא לעשות"¹⁴ מתגלה דרך שני החלקים של האדם, דרך הצורה בבחינת "א-להי השמים" ודרך החומר בבחינת "א-להי הארץ"¹⁵, ועל ידי זה משתנים החומר והצורה שהם שני הפכים בנושא אחד - להיות כאחדים¹⁶, ואז גם החומר נתפס אצלו כצורה, וחשיכה כאורה¹⁷, ויש לו כבר בעולם הזה טעמים, היינו מן העולם הבא, בבחינת "עולמן בחיין"¹⁸.

ומובא בספרה"ק דברי חיים¹⁹ שכאשר מאחד האדם בין שני חלקיו המקבילים על ידי שעושה מן החומר צורה, או אז

ישראל נדכך אז חומרם והיה אז עליהם התיחסות האלוהות בבחינת אלהי הארץ לכן היה אז מצד התיחסות האלוהות גם מצד העולם בבחינת אלהי הארץ ונתגלה ונמשך התיחסות אלהותו אל ר"י סיני, ואין לו כלל עצם כבודו, כי אינו מקבל שניו ותמורה, אלא מצד התיחסות האלוהות, והבן היטב כי דברים עמוקים הם. ואלה הם דברי הגאון בתפארת ישראל פ"ג רק הסופנו בו ביאור.

10 כמובא בספרה"ק מאור עינים (שי"ת) וז"ל: וטעם הדבר כי כתיב בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ כפי חלל התורה בריאת כל דבר ודבר שהרי בכל דבר יש חומר וצורה החומר הוא הגוף וצורה הוא החיות הדבר ועצמו של הדבר כפי שהיא והוא נקרא שמים וארץ והכל נברא על ידי התורה כנודע וזהו בראשית בתורה ברא אלהים את השמים ואת הארץ הם צורה והחומר של כל דבר ודבר והנה חומר וצורה הם שני הפכים בנושא אחד ומי הוא המקשר הקדושא בריך הוא כדאיתא בשולחן ערוך ומפליא לעשות כשמקשר דבר רוחני בדבר גשמי ועל ידי מי הוא ההתקשרות על ידי התורה כי התורה יש בה גם כן חומר וצורה האותיות כאשר הם כתובים הם החומר והחיות הם השכל והפנימיות המכוון בהם וכיון שכל דבר נברא בתורה נמצא חומר של כל דבר נברא מחומר התורה וחיות של כל דבר מחיות התורה ונמצא התורה מקשר כל דבר כי התורה אחזקתו אחד החומר והחיות בכל דבר אלא התורה יופין נמצא כשאדם מקשר בתורה היא מתקוין בראוי אמנם ששוכר על התורה הוא נשם כי התורה יש בה ר"מ"ח מצוות עשה וס"ה מצוות לא תעשה קומה שלמה וכל אדם הוא בצלם אלהים היא התורה שיעור קומה ר"ח אברים כנגד ר"מ"ח מצוות עשה וס"ה גידים כנגד ס"ה לא תעשה וכל אחד שוה באבר באבר.

11 כמש"כ בספרה"ק דברי חיים (לחפזה) בזה"ל: הוא מה שמבואר במדרש רבה (ב"ר א ט) אור מעשיהם של צדיקים וחסר מעשיהם של רשעים, והיינו הצדיקים שמדככים החומר ועומים משום צורה, גם החשך יופי החומר יש להם אור, והיפוך הוא להיפוך.

12 ע"י ענין זה באריותו בגילוינו לפ"ר בראשית.
13 ואלו דברי קדשו (פר רצ"א): וזה תכלית היופי אשר מצינו באדם הראשון שרגליו מכה לגלגל למעלה בעצם בחומר ק"ו וצולו מהזיה למאד, והוא בדרך מעשי הצדיקים שמהפכים כמבואר במדרש (והרי"ד קדושים פ"ג) וסופריה ידעקב מנין שפניה אדם (כ"ט פ"ג) ויוסף הצדיק יפה תואר (בראשית י"ג). והוא משום הדדככות החומר בצורה ואור הנפשי מאיר כל כך דרך הגשמי של הגוף, עד שהוא ארצ צא מאד ומפכה החומר לצורה.

14 וזה הרומז שהיופי הוא אדם ולבן, שאין האדם יפה ולא הלבנות רק בהתערבות הגוונים בעצם בחומר ק"ו וצולו מהזיה למאד, והוא בדרך מעשי הצדיקים שמהפכים מדת הדין לרחמים, והגבורה נתעצמה בהחסד חיבור עצמי, וזה תכלית האדם לעוררה ולהתקין הגבורה שבורשה ממש"ש (דברים י"ד) ד"ת הוא האלהים, והצדיק שוכה במעשיו ותרותו להמיתק הדינים, ונעשה הוא מרכבה למדת הרחמים, ומאיר נשמתו בזיון גופו עד שהוא בתכלית היופי, ואז קלסתר פניו מאירים.

15 כמש"כ בספרה"ק מאור יוסף (פר רצ"א), והלוי"ז זה שאמר לא יהיה לך בכיף, ר"ל בכיס הלב, אבן ואבן, ר"ל יציב יציב יציב, והלוי"ז זה שאמר עשך כתיבי כפרשת בהר והבאתי שם דברי הירושלמי (סוטה פ"ה ה"ה) שכתב "ל", אברהם שבה הרע טוב ומאי טעמא ומצאת את לבנו נאמן לפניך, אמר ר' אחא והפשיך עמו וכרות עמו הביתו כו' ע"ש.

16 וכתבו המפורשים שכל דבריו היו לשם שמים ואפילו המעשים הצריכים תאוה גופנית כגון האכילה והשתיה והמשגל וכדומה, לא עשה להנאות כי אם לאהבת השי"ת, שלא היה לו אלא לב אחד, שגם לבנו הרע הי' נאמן לפני השי"ת, ועשה מן החומר גם כן צורה וכו'.

17 כמובא בספרה"ק דגל מחנה אפרים (פר בראשית ד"ה ע"ד) בזה"ל: עוד יש לומר בראשית ברא אלוקים. על דרך שאמרתי על פסוק (שמות י"ט ב.) ומשה לא הלך האלקים, היינו שכל יולדו יש משה היה רק שיהיה בחינת אלקים וחינו על ידי הדדככות חומריו ונעשה כולו צורה שהוא חיות אור אלקים, על זה הדרך יש לומר גם כן שמרמו הפסוק (דברים י"ג א.) וזאת הברכה אשר רך משה איש האלקים, היינו אז הברכה שבידך משה לישראל שיוכל לעשות מן אש שהוא מורה על חומר שנברא מאין כל שיתהווה בחינת אלקים שהוא צורה ואור אלקים והיינו שישתוו למדרגתו העליונה לזכך חומרם שיתהוו כולו אור בחינת אלקים, וזה יש לומר שמרמו כאן התורה בפתיחתה ליתן עצה לזה איך לבא למה שהוא עיקר התכלית והיינו בראשית ותרגום ירושלמי בחכמתא היינו על ידי החכמה ברא אלקים יכול כל אדם לברוא לעצמו שיהיה בריאה חדשה היפך מיום הולדו רק להתאחד ולעשות מחומר צורה ולא יהיה בו שום חומריות כלל רק בחינת אלוהות והבן.

18 כמובא בספרה"ק (דודו לשבועות) בזה"ל: ומצינו באבותינו הקדושים אשר בארץ המה, אברהם יצחק ויעקב אבהן דעלמא, הקשה בספר הקדוש ראשית חכמה (ותנאצת חיים ספ"ד), את התייחסות הקדוש ברוך הוא את שמו הגדול והקדוש, להקרא על שם רבו דאש אברהם אלהי יצחק, והם אביו ושמו ואין זה כבוד מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, ועיקר העולה מדבריו הקדושים, להיות שהם טהרו וקדשו וזככו את חומריות גופם לכהן רוחניו לצורה רוחנית קדושה עליון, ואפילו צרכי גופם המורכבים בהם, מעשיהם הבה רק בקדושה וטהרה מידת ומבחי, ומעשיהם הגשמיים שנחפזו להם של רוחני לצורך גבוה, רצויה יותר לפניו יתברך, ושפיר שייך לומר היות נקרא אלהות ואדנותו יתברך עליהם, כי זה עיקר תענוגו ושעשועיו שצפה לקבל משמעות הצדיקים, אשר כשרון פעולתם וימשכו אלהותו יתברך עליהם, ולא יחוש מהנאות עצמם הגשמי, כי אם לו פסטי ופבודותיהם לכבוד קונו, ומהראוי שמעמדת אבות יעשו שנים ללכת בעקבותם ולהסתכל בתבניתם, לטהר כליו גופם מידת ומבחי לקבלת התורה, והמאור שבה יאיר תניב א"ל להמשיך שם מלא להתעטרה עליהם.

19 דאה בספרה"ק יסוד העבודה (ד"ב פ"ו): והר"י החכם סידר דברי השגת התכלית הזה, ראשית ידע שכל עניני התאות נמשכה מן החומר ומחוש המשוש. ומשא"כ הצורה מנמנה כל המעלות הטובות אשר ע"כ היא למעט בכל האשפרי יופי החומר וישם דעתו לעניני האורה שהיא השכל הנפש. וישאל הנפש המעולה והנכבדת הוא זה שלא יחשוב כ"א בציור מושכל ודעת אמיתי ולהבדק בהשכל אלהי השופע ממנו אליו ואשר ממנו נמצאה הצורה היא ואלו האנשים המתנהגים כן הם ע"ה תמיד, והדבר הזה הוא התכלית המבוקש מן ה' והוא התכלית של האדם ועל אלו נאמר אני אמרתי א' אתם.

20 כמש"כ הרמ"א (בהגהה על ש"ע א"ח סי' ט) וזה לשונו: ועוד יש לפרש שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו, וקושר דבר רוחני בדבר גשמי, והכל הוא ע"י שהוא רופא כל בשר, כי אז האדם בקו הבריאות ונשמטו משתמרת בקרבו (דברי עצום).
21 כמבואר בספרה"ק ענין נבל (פר ר"ח ש"ה) ע"ד פ"ר המהר"ל בזה"ל: וזה הוא ענין וירד ה' אל סיני. כי באמת יתנו אינו מתיחס לאל שום נמצא, ולכן הויה"ה ב"ה מורה היה והיה א"ר מקבל שניו ותמורה וכמס"ל. אלא שהתיחסות האלוהות לכל המציאות שהוא באמצעות ההתייחסות האמתי אשר לישראל וכאמור, בזה יש שנינו להתייחסות לא אש ואיש, שלהתייחסות שני צדיק נקרא ית' שם אלהי הארץ בפרטיותו, וכן בכללות העולם כבר נתחס אלוהות בדרך הארץ, ובערך א"ר שאל האש המשיך חומריו עדיין אחר הצורה ובערכו עדיין לא נקרא ית' שם בפרטיותו רק אלהי השמים. ממילא מצדו גם כלכלות העולם אין שם התייחסות האלוהות רק בבחינת אלהי השמים. וזהו ענין וירד' ה' על ר"י סיני, הוא הענין הנמצא מצד האדם, כי להיות כל

אחדותם הם אחד על ידי שהם תמיד מגבירים הצורה על החומר¹⁸.

יעקב ועשו - חומר וצורה

ונודע בשמו של המהר"ל¹⁹ כי יעקב ועשוי מורים על החומר והצורה, עשוי על ה"חומר" ויעקב על ה"צורה" החקוקה בכסא הכבוד²⁰, וכפי שמבאר בעל התולדות²¹ שה"חומר" מתבטא בתשוקה חומרית רגעית שאינה מתחשבת בהשלכות הצפויות בעתיד, ואילו ה"צורה" מתבטאת בשכל שלוקח בחשבון מהלכים עתידיים, ולכן "השכל נקרא יעקב, שכל התולדות ועקב, מה שאין כן

הרצון והתאוה נקרא עשו הוא אדום, לעשות מיד רצון התאוה שנקרא אדום חמימות ואדמימות התאוה כנודע²².

שני רבדים אלו שבאדם, החומר והצורה, מתעמתים ומתרוצצים ביניהם ללא הפסק - "ויתרוצצו הבנים בקרב²³", החומר נמשך לעבר בתי עבודה זרה, ואילו הצורה נמשכת אחר בית המדרש, והתוצאה תמיד תהיה רק לטובת אחד מהם - "ולאום מלאום יאמץ²⁴" - "כשזה קם זה נופל²⁵", כשהתכלית והמטרה היא שבסופו של דבר יעקב ניצח - "ורב יעבד צעיר²⁶", וכפי שאכן קרה בהיאבקות

וענין כי יש ב' מדינות צדיקים, האחד הוא שיש לו יצר הרע המפתה אותו להחטיאו, אך הוא מתגבר עליו ואינו שומע על זה, והוא צריך למלחמה תמיד, והוא צריך שמירה גדולה שלא ישכח אף רגע אחד, כי פתאום יוכל לבא היצר הפלילי ברשתו ח'ו. אך מדינה זה, הוא יותר גדולה שהניב את היצר, והפכו ל"כ לטוב ועשו מה החומר גם כן צורה, והוא אינו יכול לבא ללא חלל, אחרי שאין לו רק לב אחד לאבינו שבשמים וכמו שהי אאע"ה כ"ל כטעם ומצאת את לבבו נאמן לפניך.

וזה שאמר כאן לא יהי לך כספר, ו"ל בכיס הלב, ב"ל ואכן שהם השני יצרים היצר טוב ויצר הרע כ"ל, זה היצר הגדול וקטנה, וזה כי היצר הטוב שהוא מסטרא קדושה נקרא גדולה, והיצר הרע שהוא מסטרא ממסבא נקרא קטנה.

כמו שנתבאר בספר²⁷ יטב לב (פר בא) וז"ל: והנה, דבר פשוט וידוע כי על אחד אומרים זה, ועל רבים אומרים אלו או אלה, ולנקבה זו או זאת. ועל כן, הקב"ה שהוא אחד באמיתו, נקרא "זה" א"ל, והוא נתן רשות כביכול לדמות הצורה ליוצריה, ואם כי משה רבינו היה ילוד אשה מוכרז וצורה, היה חומר אחרי אשר הפך חומרנו לצורה נגדל בחומריו מכל הנבראים, יכונה בשם "זה", כי החומר והצורה היו לאחדים בידו. ולכן נקרא טוב, שנאמר בו (ע"ב ב. ג.) כי טוב הוא (מתחבט בע"כ), שלא היה בו תערובות רע כלל. לא כן שאר אנשים, אפילו לאחד יתכן לומר אלו, כי החומר והצורה שנים הם. אך על כלל ישראל דכתיב בזה (שמואל ב. ד. ג.) גוי אחד בארץ, כי שרשם מקור אחדות והם מושפעים מהש"ת, יכונה בשם "זה", והן דברים הגמרא ה"ל והכן.

וזה לשון המה"ל בספרו נצח ישראל (פרק טו): ולכן כאשר דר הולד במעי אמו, שנחשב האם עולמה של הולד, לכן ג' חדשים הראשונים דר במדור התחתון (נהל לא), וא"ל ג' חדשים נגד ימי הבחורות, והם ימי עלייה, כמו שהאדם בעולם הזה בעת ימי עלייה הוא דר במדור התחתון, הוא עולם הזה. ג' חדשים הראשונים הולד דר במדור המאמצע (שם), כמו שהאדם בעולם הזה באמצע ימי נחשב כאילו הוא דר בעולם המאמצע. שכבר אמרנו למעלה, כי כל מדרגות מדינת עולם אמצעי, אשר אין הצורה בטילה אצל החומר, והוא חומר וצורה, אבל בג' חדשים הראשונים הולד דר במדור העליון (שם).

וכאשר היה יעקב וישב במצא אדם, כבר אמרו (ב"ר ג. ט.) כי יעקב ער ראשון ועשו אחרון. ולכן עשו היה קרוב במדור התחתון, ויעקב היה קרוב אל המדור העליון, וכל אחד היה עומד בשלו; זה קרוב למדור התחתון, וזה קרוב למדור העליון. והנה כאשר היו מתרוצצים בטנן אמה, היו יעקב וצורה להתפשט אל המטה הם כן, עד שיהיה לו מקום עשוי, שהוא עולם התחתון, ומשם יצא ב' עולמות. עולם כאשר היה מתרוצץ, ומבטא להתפשט אל המעלה גם כן, כי רצה בעולם הבא גם כן. וכאשר היו מתרוצצים, ואין אחד נדהל לגמרי, ואז לא אחד נשאר במקומו. והנה נשאר עשו במקומו הראוי לו, אצל מדור התחתון, שהוא עולם התחתון. ויעקב נשאר במקומו הראוי לו, אצל מדור העליון.

והוא מה שדבר בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר ש"ת אה"ת ט.) בה"ה: והקדים יעקב לעשו כדי לחרוש קמו ויקברו אותו יעקב, וישמעאל בנוי (בראשית כ"ט ט), ופירש רש"י ששעה שחובה והקדים ליתחקו לו, וה"נ כן שזמרו, אך שנתבאר חנוך עשו תחת יעקב שהיא הצורה החקוקה בכסא (ב"ר ס"ב).

והוא דברי קדשו (פר ש"ת אה"ת ז.) וז"ל דמשה לו ונ"ל דמשה לו כל המלדינו ככל גדול בעיני כללות עבודת האדם בעה"ל בחומר וצורה הנקב שכל רצונו, ונקרא יעקב ועשו. כי טענת השכל שכל מגמתו יהיה לעתיד, וצדק לפניו יהלך (תהלים פ"ד ה), לעתיד, והרצון הוא בהווה, כי תאוה הוא לעצמים (בראשית ג' ו), ומנכן לו לעשותו מיד, והשחק ליום אחרון (משלי לא ט) כמש"ל בעקידה הובא לענין יע"ש. לכן השכל יעקב, שכל השתדלותו בעולם. שאין כן הרצון והתאוה נקרא עשו הוא אדום, לעשות מיד רצון תאוה שנקרא אדום חמימות ואדמימות התאוה כנודע. וגם זה עשו איש שערי, המעלה שערות לחמם גופו, ואנכי איש חלק כי חלק ה' עמו (דברים לב ט) שהוא לעתיד אינו מזומן ומי ישמע לו.

ועין כי רבים המשתתפים עם הרצון, לזה אמרו בש"ס דנדרים (נ"ב ע"ב), עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא מלך גדול וכו', כי רבים המתאווים בחווה ולא בעתה, לכן המלחמה גדולה להלחם עם היצה"ר, כי טענת השכל כמעט רעוע נגד טענת הרצון, וכמו שהוא המלחמה בין הרצון והרצון, כך נמשך מזה המלחמה ושוואים עשויים, כמו שבארנו קושיית הרמב"ם שלא ללא לראת מאחורי המלחמה וכו', והוא אין זה בידו וכו'. ובארנו (ב"ר ויצא פ"ו) כי יש ב' מיני מלחמות, מלחמה אשר בידינו מלחמת היצר הרע הרוחני, ומלחמת הגשמי, הסוס מוכן למלחמה ולשה"י הישועה. וכאמת ב' מיני מלחמות ה"ל סובב על קוטב א', שזה נמשך מזה, כי בהנכע שואנו העליון וגם התחתון כנכע, ברצות ה' דרכי אש גם אויביו ישלים אתו זה היצר הרע כמשדל²⁸ (ב"ר פד"ו). וא"ש דברי הרמב"ם מאחר שהוא בידו וכו'. וכן מפורש בזהר סוף וישלח (פרשת ע"ב), אתה סתר לי וכו', ב' מיני שואנים יש לאדם שואנא עליון ותחתון ובהנכע עליון נכנע ותחתון עליון נכנע וכו' יע"ש.

על לשון התולדות יעקב יוסף ה"ל: ע"כ פירש המלבי"ם (בראשית כ"ה כ"ב) וזה לשונו: ויתרוצצו הבנים בקרב. כמו שהאדם נברא מורכב מגוף ונפש, כן ברצות ה' להעלות את האדם למדרגה גבוהה יותר מכלל שאר אדם שהוא חי חמדי, ורצה שתמצא אומה שתחול עליה נפש יותר נעלה וגבוה, שתהיה מוכן אל הנבואה והקדושה והדבוק האלהי, זה דור דרושי כמש"ל ונפלינו אני ועמך מכל העם אשר על פני האדמה, עד שיהיה חי חמדי לעריכה בעיר החומר נגד הצורה כמו שמו ערך החי נגד החמדי, לזה יצאו עשוי ויעקב להיות דוגמא אל הכל, זה לעומת החומר וזה לעומת הצורה, וכמו שראוי שהצורה תמשול על החומר מצד מעלתה כן רב יעבד צעיר, וכמו שהחומר קודם לצורה בזמן אחרון במחשבה, כן יצא עשוי קודם לעולם ומוכן שיעקב יעבד, וכמו שבראשית ימי האדם ישמש החומר ואחר כך תמשול הנפש כן יצא אוחזת בעקב עשו, וכמו שהאדם האדם אם יזכה תמשול הנפש על הגויה ובהפך ישמש הגוף על הנפש, כן אם יזכה יעקב ישמש על עשו ואם לא ישמש עשו, ולזה כמו שהנפש והגויה הם מריבה ונגוד תמיד מלדה ומבטן ומחריו, כן הרצונו עשויים בעולם כנכע אמת.

עד כפי שכתבנו בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר וישלח אה"ת ב.) בה"ה: והנה החומר והצורה שהם מצד ב' מלאכים ממש יצה"ר ויצא"ש, הו"ו ב' הפכים, וזה הצורה חומד ומתאוה על שארין כן עשוי ומתאוה על החומר, וכמו יעקב שתייה עובר על פתחי במה"ד²⁹, מה שאין כן החומר מתאוה לעניני עולם הזה שאינו עבודת הש"י, ועבודה זרה נקראת, שהי עשו חומד לעבור על פתחה וכו', באופן כי החומר לעשות קטנת בעולם הזה חומד ומתאוה תמיד. כמו שאין כן הצורה עובדת גירות בעה"ת, רק שיהיה קבץ בעולם הזה שהיא קבץ והעולה מזה כי הצורה אשר תכליתה בעקב בעה"ת, נקרא יעקב. והחומר אשר תכליתה בעה"ת עולם עשוי, נקרא עשו.

עוד כתב שם (פר וישלח אה"ת ג.) כתב בעל עקידה, וידו אוחזת בעקב עשו מה שעשו דש בעליו, זה אוחזת יד יעקב, כמו הבכורה שביתה עשו, ויעקב אחזה וקנה ממנו וכו'. והטעם על שחומר הנקרא עשוי, לבנות עניני הצורה הנקרא יעקב, כי הם ב' הפכים, והוא שאמר ולאום מלאום אמת, כשהיה עובר לפני בתי מדרשות יעקב מספרים לנצח, וכו' (ב"ר ס"ט). וכמו שיש חומר וצורה בשמים, כן ברצות ה' שהחומר עלמא דזקבא הוא דין וגבורה, ומבטא לעשות דין וגבורה בעולם. והצורה הוא עלמא דדכורא, הוא רחמיים לפעול חסד ורחמיים בעולם. והם ב' קיין, וימנו, ועמוז על ידי קן אמצעי, והם סוד ג' אבות.

ע"ה מגילה ו' ע"א. ע"כ כמו שכתב בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר וישלח אה"ת ט.) בה"ה: כי האדם הוא מחומר וצורה, והנשמה שהיא הצורה נק' אברהם את ימי החסד, קו ימין, והגוף הוא שהיה מחומר, וכנכע תחת הצורה ע"י סגופין, עתיד לשמות, ונק' יצחק קץ חי קו שמאל. וכמו שכתב החומר תחת הצורה, כך כנכע היצה"ר שרו של עשו תחת היצ"ט חלק הקדושה הנק' יעקב, ולכן הקדים יעקב בעקב עשו גדול מיעקב, כבונות רב יעבוד צעיר.

בלשון נקבה²⁸ וכל ספר משלי מיוסד על תארים אלו²⁹. כמו כן נאמר "כי מלאה הארץ דעה את ה'" - "ישבי הארץ" לא נאמר אלא "מלאה הארץ" עצמה דעה, דהיינו שהחומר עצמו יהפוך לעתיד להיות צורה³⁰, מה שמתבטא בספירת ה"דעת" המחברת בין שני ניגודים, החומר והצורה³¹.

כך גם הגאולה הפרטית של כל אדם תלויה אף היא בהפיקת החומר שבו לצורה, בכך שהוא יהיה "עני ורוכב על חמור"³² שאף החומר המתחלק לארבע יסודות - ומקביל משום כך למילה "חמור"³³ - יוציא את התכלית האלוקית מן הכוח אל הפועל בכך שהוא ישמש כמרכבה לצורה הליצורה.

עני רוכב על החמור

יעקב אבינו עם שרו של עשוי³⁴, על דרך מה שמובא בזוהר הקדוש³⁵. אולם ראה בספה"ק שם משמואל שהוכיח מדברי חז"ל שלעולם גם לעשוי הייתה צורה, אלא שהייתה לו צורה גרועה ופחותה בהרבה ביחס לצורתו של יעקב אבינו³⁶.

התכלית שלשמה ובעבורה ברא השי"ת את עולמו תושלם כאשר החומר כולו יהפוך לצורה בבחינת "אשת חיל עטרת בעלה" - שהחומר יהפוך לצורה³⁷, וכפי שידוע שהזוהר והראשונים מכנים את החומר בלשון זכר ואת הצורה

ורחנית כאשר יהיה אם יצא ה' לעתיד שיתהפך כל הגשמיות לרוחנית ורוח הטומאה יעבור מן הארץ וידע כל פעול כיה ה' פעלו ויבין כל יצור כי הוא יוצרו כלומר אף הדברים המגושמים מבחינת הדומם נוש עפר הארץ ואבני נזר כולם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם כל אחד לפי בחינתו כי יתהפך המגושם שבו לרוחניות ועל זה אמר הכתוב (ישעי' י"א טז) ומלאה הארץ דעה את ה'. ולכאורה היה לו לומר ומלאו יושבי הארץ דעה וגו'. אך כרוחנית אשר בה כי לא יהיה דבר אחר בעולם אז כי אם מציאות ה'. ולכן עתה הכל שב אל העפר ולא כן אז כי ברוחניות לא שייך כליון והפסד כאשר כתבנו למעלה.

פ"ד כמש"כ בספה"ק דברי חיים (פ"ד תפ"ח) ז"ל (בבית ה' פ"ג פ"ד) שמצרים המה ונטל שמתום של שבטים. כי ידוע מספרי מהר"ל ז"ל (בבית ה' פ"ג פ"ד) שמצרים המה החומר ושם נתגדלו ישראל, וכל נפש נטבע בטבע מורכב בחומר וצורה, וכל נפש בבחינתו יש לו חומר. וידוע דכל כח משתוקק לשרשו ומי שהוא בבחינת חסד, אם בקדושה הוא אבהו, בהיפוך הוא חסד המוזכר בפרשת אחרי (ב. ד.) וכן אם אדם גבור בתורה כנגדו הוא בחינת אכזריות וכו'.

ולכן הרשע הזה רד למצרים. שהוא שורש החומר לכללות ישראל, ומשם ידע אחיזת החומר של כנשנו, ומשם הפריד להנחשלים שלא היו בחזקת השלימות, הפריד אותם בקראם עד שיצאו מדיקרי הענן. הוא הקדושה, ובצאתם רק מה מקדושה כרת מילתם בעוה"ר (תנחומא פ"ד תצ"א). כן דרך היצר, שמטטיו מעט עד שבא לידי הרחוק ומעשה, ולזה הוא נגד הקליפה שבאגוז שהיא מפסקת בין מאכל האגוז (תיקור' הקדושה יא) כי שארי הקליפות על כל פנים המה שומרים לפרי, אך זו הקליפה אינה שומר לפרי ואינה דבוקה רק מפרדת.

זה הוא מה שאמרו חז"ל (ב"ר ס"ח ט) הא שוא שבראת בעולמי, כי אינו אפילו שומר לפרי, רק מפסיק בין שורשן של ישראל ובין ישראל. הוא הפרד מהדעה, כי עיקר הדעת הוא הכרה באמת בלא פירוד, אך בחפשו את השם על ידי תכמות וכסילות זולת התורה הוא נפרד מהאמת, שצריך להכיר הבורא כל עולמים בלא הפסק, בהפריד תיכף בא עמלק, וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל (הל אסורי ביאה פ"ב ה"א) כי אין יצר הרע שולט רק בלב פניו מחמתו (נעי משלי מ"ד פ"ד), אבל כשמקיים שוית' ד' (תהלים ס"ח ט) אין חוטאים. ולכן כל עצתו רק להפריד ישראל מהדבקות ומלבוש הקדושה, וכשמוציאו מכסת הקדושה מביאו ר"ל לידי ממשל בעבירה ממש ר"ל.

פ"ד זכריה ט. ט.
 י"א כפי שכתב רבי יונהגן אייבשיץ בספרו "אהבת יונהגן" (הפסחת דברים) ז"ל: "ומלה חומר מורה על ד' יסודות והיינו ח' היא חומר יסוד עפר. מ' זה יסוד מים. ר' זה יסוד רוח וי"ו תינתנה הוא הבריית התיכון מבריה מקצה לקצה לחבר מחברת הקדש אחת של אלו יתפרדו איש מעל אחיו. ולכן בקרא וי"ו ויו עמודים המבחינים הוללות. וז"ש חז"ל אם לא יזכו ישראל יהיה משיח' ה' הנה עני ורוכב על החמור ר"ל שיהיה מוגבל מד' יסודות אמנם במדינה יהיה למעלה מד' יסודות כמו שישאל המה למעלה מן המזל ולכן אמר רובך על החמור וכבר ביארנו דחמור ר"ת ד' יסודות.

עי כמבואר באריות בפירוש המלבי"ם לקמן פרק לב פסוק בה.

ע"ה ראה בספה"ק תולדות יעקב יוסף (ד"ר ע"א) ז"ל: "כמו שיש חומר וצורה כנפש אדם יחיד, הצורה חפצה ורוצנה במושכל לדבק בשורשה על ידי עשיית רצון קונו, רק החומר שבו חומד ומתאה לתאות המתות דברים חומריים גשמיים. והתכלית הוא להכניע את החומר תחת הצורה, כך גם בכללות העולם יש חומר וצורה, כי אנשי שלומי אמוני ישראל, העוסקים במושכלות, בעבודת ה' יתברך, לדבק בו יתברך שמו, הם הצורה, ואנשי המוני עם העוסקים בחומרי וארציות הם החומר שנמשך להם להיות והשפע על ידי הצורה כנשמה אל הגוף, וכן כתב הרמב"ם במורה נבוכים כי מובחר מין אנושי העוסק בתורה ועובדו כשפורש מהתורה לעסוק בעסקי עולם הזה אזי מוכן האדם ההוא לפגעי הזמן וכו', וכן כתב בזוהר (ח"ב י"ב ב) על פסוק (עמוס ג. ג.) רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם עוונותיכם. ומעשה ברבי יוסי שנפל לעורקי מדיא וכו' עיון שם, וכמו שכתב הרמב"ם אז אדם פרטי כך הוא בכללות העולם. שאם אנשי הצורה יעוסקים בתורה ועבודה על ידי תמיכון ומחזיקים מאנשי החומר יש קיום לנשיות החומר והצורה, מה שאין כן כשאין סומך ומחזיק ללומדי תורה אזי שניהם מוכנים לפגעי הזמן וכמו שכתוב בזוהר על פסוק ויעק בכך ירכו וגו', לכך ראוי להכניע החומר תחת הצורה בכלל ובפרט.

ע"ה ז"ל ש"ן קדשו (פ"ד תפ"ח ופ"ד תפ"ח) ז"ל: "וראה לפרש ע"י מה שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצלה"ה בהא דכתיב בעמלק לשון מחי ולא שאר לשונות של כלי והפסד, כי יעקב ועשו שניהם היו שוים בצורתם וכבמדרש שו"ט שיהודה לא רצה להרוג את עשו בפניו מפני שחלק כבוד לדיוקן של יעקב שהי' דומה לו אלא מאחוריו וע"ז כתיב ידך בעורף איביך, וכן היו דומים בקולם עד שיצחק לא י' מניח ביניהם בטביעת עינא דקלא, וא"כ אין עשו נחשב לעומת יעקב כמו שאר אומות לעומת ישראל שנחשבים כמו חומר לצורה, אלא שעשו הי' נמי צורה אלא צורה רעה ופחותה, וזה ירש עמלק מעשו, וע"כ נאמר בו לשון מחי שהוא לשון העברת צורה כמ"ש מהר"ל בדור המובל וכמו כתב שאין באותיות אלא צורה שייך בו לשון מחיקה, עכ"ה.

פ' כמבואר בספה"ק דברי חיים (פ"ד תפ"ח) ז"ל: "ככה הגוף נחלק מהנשמה משך שנים עשר חדש, והוא דוגמת ארוס וארוסה זכר ונקבה כנדע מספרי התכמה והמורה הנבוכים, ועקדה, זוהר הקדוש שמכניח החומר והצורה מכ זכר ונקבה. החומר הנקבה, והצורה זכר, ועל זה נתיסד כמעט כל ספר משלי, כידוע מספר מורה נבוכים.

פ"ד כדאינתא בספה"ק באר מים חיים (פ"ד תפ"ח) ז"ל: "ונודע אשר כל מעשה בראשית לא נברא כי אם להפך החומר לצורה ולעשות מדברים המגושמים בחינת

מעומקא דליבא נשגך ברכת מזל טוב
להרב ר' אשר הורוביץ שליט"א

(לונדון)

לרגל לידת בתו תחי'

במזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת

ויהא רעווא שיזכה לרוות רוב נחת דקדושה
מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אושר ועושר,
שובע שמחות עד בלי די, וכל מילי דמיטב,
אמן.

נכתב ונערך ע"י הרב חיים פנחס הורוביץ שליט"א

לתרומות והנצחות, ניתן לפנות לטל': 050-4120188

תרומות ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל 17 סניף 732

מס' חשבון 76879692

ע"ש "בית אשר ורבקה" [ע"ר]

לכל ענייני הגיליון, שאלות והערות,

קבלת הגיליון באימייל, (וכן גיליונות של שנים קודמות, תשע"ט-תש"פ)

ניתן לפנות לכתובת אימייל 2088014@gmail.com

מעוניין להתרים אחרים תמורת אחוזים נאים, בבקשה פנה אלינו!!